

Beslut

efter kvalitetsgranskning av betygssättning på
högskoleförberedande program vid
Lindeskolan 2 i Lindesbergs kommun

Inledning

Skolinspektionen har med stöd i 26 kap. 19 § (2010:800) genomfört en kvalitetsgranskning av betygssättning på högskoleförberedande program. Syftet är att granska kvaliteten i betygssättningsprocessen med fokus på lärarnas arbete. Kvaliteten bedöms utifrån i vilken utsträckning lärarna gör en allsidig bedömning av elevernas kunskaper, baserat på ett brett och varierat underlag.

De övergripande frågeställningarna är:

1. I vilken utsträckning fångar läraren ett brett och varierat underlag som grund för betygssättning av elevens kunskaper?
2. I vilken utsträckning gör läraren en allsidig utvärdering av elevens kunskaper vid betygssättning?

För att besvara frågeställningarna granskas betygssättningen i svenska på högskoleförberedande program, med särskild inriktning på Svenska 3. Granskningen fokuserar på betygssättningen 2018 och berör 29 skolenheter med såväl enskilda som kommunala huvudmän. När kvalitetsgranskningen är avslutad i sin helhet redovisas de samlade resultaten i en övergripande kvalitetsgranskningsrapport.

Lindeskolan 2, i Lindesbergs kommun ingår i denna granskning. Skolinspektionen besökte Lindeskolan 2 den 18 januari 2019. Besöket genomfördes av Erica Jonvallen och Karin Lindqvist. Skolinspektionen har tagit del av dokumentation från skolan och genomfört intervjuer med elever, med fyra svensklärare och med rektorn.

Lindeskolan 2 är en kommunal skolenhet med cirka 270 elever. Enligt inkomna uppgifter från skolans rektor undervisar fyra lärare i Svenska 3 innevarande läsår, varav samtliga är legitimerade och behöriga att undervisa i svenska i aktuell kurs. Under läsåret 2017-2018 hade en lärare ansvar för betygssättningen i Svenska 3.

I detta beslut gör Skolinspektionen en samlad bedömning av det granskade området utifrån de övergripande frågeställningarna. Därefter följer en motivering till det utvecklingsområde som Skolinspektionen har identifierat inom ramen för granskningen.

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att lärarna samlar bedömningsunderlag som ger en bred och varierad bild av alla elevers kunskaper i förhållande till syfte, centralt innehåll, kunskapskrav och den undervisning som bedrivits.

Lärarna planerar kursens undervisningsmoment och bedömningstillfällen utifrån centralt innehåll och kunskapskrav

Granskningen visar att svensklärarna vid Lindeskolan 2 planerar kursen Svenska 3 utifrån centralt innehåll och stämmer av planeringen mot kunskapskraven. Av insänd dokumentation framkommer exempel på att undervisning och bedömningstillfällen omfattar skriftlig framställning genom bland annat referatskrivning, litterär analys och utredande text. Inom muntlig framställning genomförs bland annat argumenterande tal, retorikanalys och litterära seminarium. För området språkhistoria framkommer exempel på skriftligt prov och rapportskrivande. I intervju beskriver lärarna att de kopplar undervisning och bedömningstillfällen till ämnets syfte genom att arbeta med progression mellan kurserna inom svenskämnet. Lärarna exemplifierar arbetet för progression med att de i

Svenska 3 vill utveckla elevernas objektivt sakliga och analytiska förmåga, till skillnad mot ett mer subjektivt skrivande i tidigare årskurser. Lärarna beskriver dock inte i intervjuerna hur ämnets syfte och övergripande mål återspeglas i bedömningsuppgifter, utan hänvisar främst till kursplanen. Med anledning av att Svenska 3 är högskoleförberedande betonar lärarna att det formella vetenskapliga skrivandet står i fokus.

Lärarna genomför bedömningstillfällen som ger ett brett och varierat underlag för bedömning

Granskningen visar att lärarna har valt att utforma bedömningsuppgifterna på olika sätt, men att alla samlar in ett brett underlag för bedömning och ser till att elevernas kunskaper i förhållande till varje del av kunskapskraven kan provas minst två gånger. Lärarna ger exempel på att elever får skriva två eller tre större texter, delta i ett seminarium per termin och framföra två tal inklusive nationellt prov. Av intervju framkommer vidare exempel hur lärarna skapar bredd i bedömningsunderlaget genom att på olika sätt arbeta med analys i flera uppgifter. Detta för att fördjupa elevernas kunskaper under kursen och inhämta flera bedömningsunderlag. En lärare beskriver hur hen inleder med tillämpning av analytiska perspektiv då eleverna analyserar noveller, vilket sedan leder till analys av romanutdrag/dikter. Läraren arbetar vidare tematiskt där eleverna analyserar verk i seminarieform samt i retorikanalys där eleverna får tillämpa en annan typ av analysmodell.

Lärarna beskriver att de skapar variation i underlag genom att kombinera muntliga och skriftliga uppgifter. Ett exempel är att eleverna vid romanläsning bearbetar romanerna muntligt i samtal där analysmodeller tillämpas, och att arbetet utmynnar i ett pm. Ett annat exempel är att eleverna får spela in en podd där de resonerar om språkutveckling, vid sidan av skriftliga uppgifter. Lärarna resonerar också om att de texttyper de arbetar med rymmer flera delar av kunskapskravens innehåll. Ett exempel är att såväl jämförande som utredande texter innehåller argumentation. Utöver dessa formella bedömnings-tillfällen berättar lärarna att de samlar informella bedömningsunderlag inom ramen för undervisningen.

Lärarna samlar och utvärderar underlag för bedömning

Lärarna beskriver att de samlar underlag för bedömning under kursens gång, men betonar att den summativa bedömningen görs först då kursen är klar. Av intervjuer med lärare och elever framkommer att lärarna ibland ger elever bokstavsbedömning på enskilda uppgifter, men lärarna uppger att de är noga med att sätta dessa i en kontext så att inte eleverna ska uppfatta det som en indikation på kursbetyg. En lärare beskriver att återkopplingen till eleverna framförallt sker genom kommentarer på de texter eleverna har skrivit och samtal. Av elevintervjuer framkommer exempel på att elever uppskattar att inte få betyg på enskilda uppgifter.

Lärarna berättar att de utvärderar bedömningsunderlag med syftet att säkerställa att eleverna har fått möjlighet att visa sina kunskaper vid bedömningstillfällen. En lärare beskriver att när de tar fram en ny bedömningsuppgift så utvärderas den av lärarna, och utvecklas utifrån vad som kan förbättras. Vid skolenheten förekommer både att lärare samarbetar med bedömningsuppgifter och att lärare väljer att göra egna. Det har exempelvis handlat om att anpassa hur omfattande innehåll som behandlas i uppgifterna, eller att ge eleverna bättre möjligheter att visa sina kunskaper om ett specifikt område och föra resonemang, berättar lärarna. Lärarna uppger också att de gör förändringar i planeringen inom ett läsår, då de ser att eleverna inte fått tillräckliga möjligheter att utveckla och visa kvaliteter i sitt kunnande. "En del saker behöver göras ett varv till, om det inte sitter", uttrycker en lärare.

Skolinspektionen bedömer att lärarna gör en allsidig bedömning av elevens kunskaper i förhållande till kunskapskraven.

Lärarna värderar bedömningsunderlagens giltighet och tillförlitlighet, men ser inte resultatet på nationella provet som ett tillförlitligt bedömningsunderlag

Granskningen visar att lärarna värderar bedömningsunderlagens giltighet och tillförlitlighet på flera sätt. I intervju ger lärarna exempel på att de använder såväl formella som informella underlag och att de samlar dem under kursens gång. Lärarna berättar att de värderar och viktat underlagen. En lärare beskriver betydelsen av att skapa tillfällen där eleverna får goda förutsättningar att visa sina kunskaper, för att underlagen på ett tillförlitligt sätt ska visa vad eleverna kan. Lärarna betonar betydelsen av att skapa goda relationer med eleverna, då de har olika förutsättningar att ta plats vid muntliga bedömningssituationer. Av intervjuer framkommer att lärarna i olika utsträckning uppfattar att informella underlag är tillförlitliga underlag för betygssättning, och att det kan vara svårt att säkerställa att alla elever får samma möjlighet att visa sina kunskaper. En lärare ger exempel på att strukturerade samtal där ordet fördelas lika underlättar rättvis bedömning.

Av intervjuer framkommer att skolenheten inför innevarande läsår har köpt ett digitalt system som eleverna använder för skrivande i skolan, i vilket lärarna kan låsa texterna och förhindra användning av internet. Utöver att lärarna med hjälp av systemet kan säkerställa att eleverna skriver texterna själva uppger de att det kan fungera stressreducerande att eleverna bara har möjlighet att skriva på lektionstid.

Granskningen visar vidare att lärarna inte ser resultatet på nationella provet som ett fullt tillförlitligt underlag för betygssättning. Detta framför allt för att de upplever att provet bedöms utifrån andra principer än den bedömning de gör i förhållande till kunskapskraven. Lärarna menar att enstaka felaktigheter, exempelvis gällande formalia, kan bli avgörande för resultatet på nationella provet. Innehållet i bedömningsanvisningar och matriser gör att bristerna tar över vid bedömning, och kvaliteterna blir inte synliga enligt lärarna. En lärare ger exempel på att de vid bedömning i förhållande till kunskapskraven viktat språklig nivå och analysförmåga, och att språkliga avvikelser och felaktiga källhänvisningar istället kan bli utslagsgivande vid nationella provet. I det muntliga provet beskriver en lärare att bedömningen till viss del görs utifrån personlighetstyp snarare än elevens kunskaper. I det skriftliga provet framkommer ett exempel på en elev som fått F på grund av felaktig källhänvisning, men att texten enligt läraren i alla andra avseenden höll hög kvalitet. Av insänd dokumentation framkommer också att 28 procent av eleverna inte deltog i nationella provet 2017/2018. Se vidare under rubriken *identifierade utvecklingsområden*.

Lärarna grundar sitt beslut om betyg på en helhetsbedömning av elevernas kunskaper vid kursens slut

I samband med betygssättning beskriver lärarna att de utgår från kunskapskraven och det samlade betygsunderlaget från en elev, formellt såväl som informellt underlag. Det förekommer också att lärare vid behov kompletterar med texter från andra sammanhang, gymnasiearbetet eller texter som en elev skrivit privat. En lärare uttrycker att de "måste förhålla sig till allt de vet" om elevens kunskaper i samband med betygssättning. I arbetet med att göra en helhetsbedömning beskriver en lärare att underlagen viktas utifrån vad som särskilt fokuserats i undervisningen, samt att det inte främst är kunskapskraven som viktas utan snarare de förmågor eleverna ska utveckla genom undervisningen.

Lärarna har gjort vissa insatser för att säkerställa att alla elever bedöms på samma grunder

Av intervjuer med lärarna framkommer att skolan avidentifierar nationella prov före rättning eller byter prov med varandra för att säkerställa objektiv bedömning. Eleverna uppger i intervju att deras uppfattning är att betygen är rättvisa, och att lärarnas återkoppling under kursen fungerar motiverande. I elevintervjun framkommer exempel på att elever inte har erfarenhet av könsrelaterade skillnader i Svenska 3. Det framkommer också att elever kan uppfatta det som att lärare ibland har mer överseende med tjejer, och att elever tror att det kan påverka betyget. Eleverna beskriver också att de gör bättre ifrån sig om läraren har höga förväntningar, och menar därför att det har betydelse att en lärare tänker att de ska prestera väl. Rektorn uppger i intervju att skolenheten ännu inte har gjort någon analys av könsskillnader i resultat, men att det kan det finnas.

Skolinspektionen bedömer att lärarna inte i tillräcklig utsträckning samarbetar inom svenskämnet för att utveckla en samsyn kring bedömning och betygsättning.

Av lärar- och rektorsintervju framkommer att de fyra skolenheterna inom skolbyggnaden har ett ämneslag där tolv svensklärare samverkar i möten ungefär en gång per månad. Lärarna uppger att ämneskonferenserna används bland annat till tolkning av styrdokument som en grund för samsyn i kommande bedömningar. De träffas ungefär en gång i månaden. Skolan har valt fyra fokusområden att arbeta med innevarande år, varav sambedömning är ett. Rektorn uppger att ett mål med arbetet är att arbetet blir likvärdigt, och betonar att det inte handlar om att lärarna ska göra likadant, men att de ska tänka liknande när de gör bedömningar. Rektorns förhoppning är att sambedömningen ska öka kvaliteten i bedömningen. Som ett led i arbetet mot ökad samsyn och likvärdighet kommer nationella provets muntliga del bedömas av två lärare 2019. Rektorn berättar vidare att lärarna vid skolenheten har diskuterat de allmänna råden programvis, och att arbetet ska fortsätta under våren.

Lärarna har ett visst samarbete kring planering och konstruktion av bedömningsuppgifter och kriterier för bedömning

Lärarna berättar att de har spontana samtal om upplägg av undervisning och bedömningsituationer. En lärare säger att de stämmer av idéer med varandra och att de samlar och delar färdiga bedömningsuppgifter så att de blir tillgängliga för alla svensklärare. En annan av lärarna uppger att det har varit särskilt bra som ny lärare i kursen. Lärarna ger också exempel på att de samarbetar kring framtagning av bedömningskriterier, genom att ta fram gemensamma bedömningsmallar för vissa moment. Dessa utformas utifrån kunskapskraven och de bedömningsmatriser som används vid nationella provet. Lärarna använder matriserna i olika utsträckning. En lärare ger exempel på att hen istället utgår från en lista med kriterier, men även i det arbetet görs en nedbrytning och konkretisering av kunskapskravens innehåll beskriver läraren. Läraren uttrycker att de bör vara överens om vad de fokuserar på i bedömningen. I lärarintervju framkommer exempel på både sambedömning av enstaka elevuppgifter och av samlat underlag inför betygssättning.

Lärarna sambedömer det nationella provet men har inte analyserat grunderna för bedömning

Av lärar- och rektorsintervju framkommer att lärarna vid skolenheten sambedömer nationella provet, men inte har analyserat avvikelse mellan resultat på nationellt prov och kursbetyg i Svenska 3, då det förekommit. Av den anledningen har inte rektor eller lärare svar på vilka orsaker som kan finnas till avvikelser. Lärare resonerar i intervju om att det

kan bero på rättningen av provet, då läraren menar att proven rättas så att de inte ger en god bild av elevernas kunskaper. Av intervjuerna framkommer att lärarna inte har utvärderat sin tolkning av kravnivåer eller hur provet förhåller sig till övriga uppgifter i kursen. Elever uppger i intervju att lärarna resonerar olika kring nationella provets betydelse för betyget. Angående hur skolenheten kommer att arbeta när provet särskilt ska beaktas ställer sig rektorn lite frågande. Hen menar att läroplanen säger att kunskapskraven ska testas på olika sätt, och upplever en motstridighet i att fästa särskilt avseende vid nationella provet framför andra underlag. Rektorn uttrycker att provet ska beaktas, men att lärarna måste ta hänsyn till elevers behov.

Identifierade utvecklingsområden

I syfte att höja verksamhetens kvalitet bedömer Skolinspektionen att ett utvecklingsarbete i första hand behöver inledas inom följande område.

- **Rektorn behöver försäkra sig om att lärarnas samarbete omfattar diskussioner om hur de gör en helhetsbedömning inför betygssättning, samt tolkning av kravnivåer för nationella provet.**

Skolinspektionen bedömer att lärarna behöver diskutera hur olika bedömningsunderlag viktas i helhetsbedömningen inför betygssättning. Detta i syfte att lärarna utvecklar en samsyn kring hur de formella och informella bedömningsunderlag som samlas in under kursen kan värderas och användas i helhetsbedömningen. Lärarna behöver också utveckla sitt samarbete så att sambedömning av nationella provet även omfattar tolkning och diskussion gällande styrdokument och grunderna för bedömning av nationella provet.

Granskningen visar att lärarna till viss del samarbetar kring planering och sambedömning i Svenska 3, samt att svensklärarna sambedömer nationella provet och att skolenheten har innevarande läsår fokuserat på att utveckla arbetet med sambedömning. Av intervjuer framkommer dock att lärarna till viss del har olika syn på hur underlagen kan användas, samt att lärarna inte ser nationella provets resultat som ett fullt tillförlitligt underlag. Detta med anledning av att lärarna upplever att provets bedömningsanvisningar leder i en annan riktning än bedömning i förhållande till kunskapskraven. Av granskningen framkommer också att 28 procent av eleverna inte deltog i nationella provet läsåret 2017/2018.

Enligt gymnasieförordningen syftar nationella proven till att stödja betygssättningen.¹ För att åstadkomma likvärdighet i betygssättning där alla elever bedöms utifrån samma krav är det betydelsefullt att lärare utvecklar en gemensam kunskap gällande tolkning av nationella provets bedömningsanvisningar. Det är också betydelsefullt att lärarna utvärderar eventuella skillnader i sina bedömningar.

Likvärdig bedömning och betygssättning innebär att det finns en samstämmighet i tolkningen av tre led, styrdokument, elevarbeten och det samlade underlaget. Lärarnas bedömningsdiskussioner kan därför med fördel organiseras så att alla dessa delar ingår. Sambedömning är ett betydelsefullt redskap för ökad likvärdighet, eftersom det bidrar till en gemensam syn på vad som ska bedömas och hur bedömningen ska gå till. Lärare kan tillsammans analysera bedömningsunderlag och vilka olika sätt eleverna ger uttryck för sin förståelse av ämnesinnehållet. Detta visar vad undervisningen kan behöva fokusera

¹ Gymnasieförordningen (2010:2039) 8 kap. 3 §

eller fördjupa för att möta de styrkor och utvecklingsbehov som identifieras.² Sådana diskussioner kan tydliggöra både hur bedömningsuppgifter kan utvecklas och vikts i helhetsbedömningen, hur nationella provet kan fungera som ett mer användbart underlag vid betygssättning och hur elever kan motiveras att delta i provet i högre utsträckning. I arbetet för samsyn gällande tolkning av kravnivåer kan också Skolverkets stödmaterial såsom bedömningsexempel för nationella provet vara användbart.

² Skolverket (2018). Betyg och betygssättning. Skolverkets allmänna råd, s. 22.

Uppföljning

Huvudmannen ska senast den 30 juni 2019 redovisa till Skolinspektionen vilka åtgärder som vidtagits utifrån de identifierade utvecklingsområdena samt vilka effekter det haft för verksamheten.

Redogörelsen skickas via e-post, till *kvalitetsgranskningarsthlm@skolinspektionen.se*, eller per post till, *Skolinspektionen, Box 23069, 104 35 Stockholm*. Hänvisa till Skolinspektionens diarienummer för granskningen (dnr 400-2017:10213) i de handlingar som sänds in.

I ärendets slutliga handläggning har utredare Marita Bergman deltagit.

På Skolinspektionens vägnar

X Gabriel Brandström

Beslutsfattande
Signerat av: Gabriel Brandström

X Karin Lindqvist

Föredragande
Signerat av: Karin Lindqvist

Mer information om kvalitetsgranskningen finns på Skolinspektionens hemsida:

<https://www.skolinspektionen.se/sv/Tillsyn--granskning/Kvalitetsgranskning/Skolinspektionen-granskar-kvaliteten/betygssattning-pa-hogskoleforberedande-gymnasieprogram--fokus-pa-svenska/>

Bilaga: Författningsstöd

Skollagen (2010:800)

3 kap. 16 § 1-2 st.

Beslut om betyg

Betyg ska beslutas av den eller de lärare som bedriver undervisningen vid den tidpunkt när betyg ska sättas.

Om läraren eller lärarna inte är legitimerade, ska beslutet fattas tillsammans med en lärare som är legitimerad. Kan dessa inte enas ska betyget beslutas av den legitimerade läraren under förutsättning att han eller hon är behörig att undervisa i det ämne som betyget avser. I annat fall ska betyget beslutas av rektorn.

Gymnasieförordningen (2010:2039)

8 kap. 2 §

Kunskapskrav ska finnas för betygen A-E.

Kraven för betygen A, C och E ska precisera vilka kunskaper som krävs för respektive betyg. Kunskapskravet för betyget D innebär att kraven för E och till övervägande del för C är uppfyllda.

Kravet för betyget B innebär att även kraven för C och till övervägande del för A är uppfyllda.

8 kap. 3 §

Syftet med nationella prov är att stödja betygssättningen.

8 kap. 3 a §

Nationella prov ska användas i de kurser som anges i 3 b §.

När nationella prov används ska eleverna delta i alla delar av proven. Rektorn får besluta att en elev inte behöver delta i ett nationellt prov eller i någon eller några delar av ett sådant prov, om det finns särskilda skäl.

8 kap. 3 b §

Nationella prov ska användas i den högsta avslutande kursen på programmet och, i förekommande fall, inriktningen, i ämnena engelska, matematik och svenska eller svenska som andraspråk med undantag för kursen svenska 2 eller svenska som andraspråk 2.

Proven ska vara uppdelade i delprov som genomförs på vissa dagar eller under vissa perioder.

2011 års läroplan för gymnasieskolan, Lgy 11, (SKOLFS 2011:144)

Lgy 11, 1. Skolans värdegrund och uppgifter, Kunskaper och lärande

"Kunskap är inget entydigt begrepp. Kunskap kommer till uttryck i olika former - såsom fakta, förståelse, färdighet och förtroenhet - som förutsätter och samspelar med varandra. Undervisningen får inte ensidigt betona den ena eller den andra kunskapsformen."

Lgy 11, 2. Övergripande mål och riktlinjer, 2.1 Kunskaper

I avsnittet uppställs ett antal riktlinjer och för läraren gäller att denne bl.a. ska

- se till att undervisningen till innehåll och uppläggning präglas av ett jämställdhetsperspektiv,
- samverka med andra lärare i arbetet med att nå utbildningsmålen,
- i undervisningen beakta resultat av utvecklingen inom ämnesområdet och för undervisningen relevant pedagogisk och annan forskning, och

Lgy 11, 2. Övergripande mål och riktlinjer, 2.5 Bedömning och betyg

I detta kapitel anges bland annat riktlinjer för läraren, exempelvis ska läraren redovisa för eleverna på vilka grunder betygssättning sker. Vidare anges att läraren vid betygssättningen ska

- utnyttja all tillgänglig information om elevens kunskaper i förhållande till de nationella kunskapskrav som finns för respektive kurs,
- beakta även sådana kunskaper som en elev har tillägnat sig på annat sätt än genom den aktuella undervisningen, och
- utifrån de nationella kunskapskrav som finns för respektive kurs allsidigt utvärdera varje elevs kunskaper.

Prop. 2009/10:165 *Den nya skollagen - för kunskap, valfrihet och trygghet*

"Betygssättning är beslut som typiskt sett har rättsverkan för eleven. Betygen kan ha en avgörande betydelse för elevens framtid, eftersom de har en direkt koppling till urvals- och behörighetsbestämmelser. Betygssättningen innebär därmed myndighetsutövning. Det är av stor vikt att elever ska känna att de har fått visa sina kunskaper och blivit rättvist bedömda. Att betygen måste vara rättvisa och likvärdiga är därför en självklarhet." (s.297)

"Betyg och bedömning är starkt förknippade med varandra. Bedömning behöver ständigt göras för att utvärdera hur lärandet sker mot uppställda mål och kunskapskrav. Den kunskapssyn som kommer till uttryck i läroplaner och andra styrdokument utgår ifrån att det sker en bedömning som grundar sig på observationer, samtal, elevarbeten, projekt- och grupparbeten samt enskilda uppgifter. Bedömningen syftar till att identifiera elevens kunskaper för att beskriva starka och svaga sidor och ge ett bra underlag för att planera elevens fortsatta utveckling. Betygen ska visa i vilken utsträckning eleven har uppnått de nationellt uppställda kunskapskraven och även visa kvaliteten i kunskaperna. Nationella ämnesprov och andra prov är därvid en del av bedömningsunderlaget." (s.298)